

{-(G)X(n)CA} ZARF-FİİLİNİN FARKLI BİR İŞLEVİ ÜZERİNE [SİSTEMATİK OLARAK “KARŞITLIK-KIYASLAMA” BİLDİRME]

Bülent HÜNERLİ*

Özet

Zarf-fiiller, cümledeki yargıları birbirine bağlayarak anlatımı kolaylaştıran ve zenginleştiren gramatik öğelerin başında gelmektedir. Türkçedeki zarf-fiillerin ifade zenginliği, sahip olduğu işlevler ile gerçekleşmektedir. Bünyesinde birden fazla işlev barındıran zarf-fiil eklerinden biri de {-(G)X(n)CA} ekidir. Kaynakların birçoğunda ekin bilinen iki işlevi ön plana çıkarılmaktadır. Bu temel işlevlerden biri “zamandaşlık” -(-dığı zaman, -dığı vakit, -diğında)-; diğeri ise “sınırlama” -(-XncAyA kadar/dek/değın)- bildirmektir. {-(G)X(n)CA} zarf-fiil ekinin bu iki işlevinden başka en az onlar kadar sistematik olarak kullanılan bir işlevi daha vardır. “Karşıtlık-kıyaslama” -(-acağına, -acağı/-acak yerde, -maktansa)- olarak da adlandırılabilen bu işlev, tarihî lehçelerde kullanıldığı gibi çağdaş Türk lehçelerinde de kullanılmaktadır. Çalışmamızda bu konu üzerinde durulacaktır.

Anahtar sözcükler: Zarf-fiil, işlev, Türk lehçeleri.

ON A DIFFERENT FUNCTION OF {-(G)x(N)CA} CONVERB [INFORMING THE “COMPARISON-CONTRAST” SYSTEMATICALLY]

Abstract

Converbs come first among the grammatical items that facilitate and enrich exposition by binding clauses to each other. The expression fertility of Turkish converbs is provided with the functions they have. The suffix {-(G)X(n)CA} is one of the suffixes that embody multi-function. Two recognized functions of this suffix stand out in most of the researches. One of these main functions is to indicate “simultaneousness” -(-dığı zaman, -dığı vakit, -diğında)-; the other one is “limitative” -(-XncAyA kadar/dek/değın)-. Apart from those two, there is one more function of {-(G)X(n)CA} converb which is used as systematically as the others. This function which could be named as “contrast & comparison” -(-acağına, -acağı/-acak yerde, -maktansa)- was used in historical dialects as well as in contemporary Turkish dialects. In this research, we mainly focus on this issue.

Keywords: Converb, function, Turkish dialects.

Türkçenin, tarihî derinliği ve coğrafi büyüklüğü gibi ifade zenginliği ve çeşitliliği de dikkat çekicidir. Bu açıdan dünya dilleri arasında müstesna bir yere sahiptir. Dildeki ifade zenginliğini ve çeşitliliğini sağlayan unsurların başında Türkçenin ekler sistemi gelmektedir. Ekler dilin gelişim çizgisine paralel bir biçimde uyum sağlayarak çoğalmış, farklılaşmış ve gelişmiştir. Böylelikle hayatın içindeki her türlü olgu, Türkçedeki bu unsurların yardımıyla kıvrak ve net tarzda dile getirilmiştir. Türkçenin bilinen ilk yazılı eserleri olan Orhun Yazıtları’ndan beri bu durum müşahede edilmektedir. İşte bu ifade zenginliğini ve kabiliyetini

* Okt.; Kırklareli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hbulent80@gmail.com

sağlayan gramatik ögelerin başında zarf-fiil ekleri gelmektedir (Ergin, 1998:339). Türkçenin ister tarihî lehçeleri olsun, ister çağdaş lehçeleri olsun zarf-fiil ekleri, cümle kuruluşunda sıklıkla kullanılmıştır ve kullanılmaktadır. Böylelikle basit yargıları birbirine bağlayarak anlatım gücünü ve dilin manevra alanını genişletmiştir. Asıl zarf-fiil olarak gösterilen her bir ekin aslında ta Eski Türkçe döneminden itibaren cümle içinde birden fazla işlev için kullanıldığı görülmektedir (Alyılmaz 1994: 96-112). Bahsi geçen bu çok işlevli zarf-fiil eklerinden biri de $\{-(G)X(n)CA\}$ 'dir.

$\{-(G)X(n)CA\}$ zarf-fiilinin yapısıyla ilgili farklı görüşler öne sürülmüştür. Bu eke etimolojisi hakkında en çok görüş belirtilen zarf-fiil eklerinden biri de denilebilir. Gabain, ekin $\{-g\}$ fiilden isim yapan yapım eki + "ı" 3.tş. iyelik eki + "ça" eşitlik hâli şeklinde bir yapıdan geliştiğini belirtmiştir (Gabain, 1945: 278). Jean Deny, ekin $\{-kän -çä\}$ ekiyle yakından alakalı olduğunu ve $\{-(y)XncA\}$ zarf-fiil ekinin daha eski $\{*-Kan + çañ\}$ veya $\{*-Kañ + çañ\}$ ekinden ortaya çıktığını belirtir (Deny, 1941: 939). A. N. Kononov, ekin yapısı hakkında $\{-gın \sim -gan + ca < çağ\}$ (Kononov, 2001: 481) şeklinde görüş belirtmiştir. Bodrogligeti'ye göre $\{-kınça / -kinçe, -ğünça / -günçe, -ğuça / -güçe\}$ zarf-fiil eki, fiil tabanlarına, zamir n'li veya n'siz bağlanan eşitlik hâli ekiyle isim-fiil eki $\{-gu/ -gü\}$ 'den meydana gelir (Bodrogligeti, 2001: 274). Muharrem Ergin ise ekin, $\{-gın\}$ fiilden isim yapan ekle $\{+ça\}$ eşitlik ekinin birleşmesinden oluştuğu görüşündedir (Ergin, 1998: 341). Söyegov ve Eliyev ise bu zarf-fiilin tarihî ve çağdaş Türk lehçeleri için işlek kabul edilen $\{-gan/-gın/-kın\}$ sıfat fiilleri ile zaman anlamı taşıyan $\{çag/çag/çah\}$ sözüden teşekkül ettiğini vurgulamıştır (Söyegov 1981: 112; Eliyev 1989: 75). Çağatay, $\{-XncA\}$ ekinin isimlere gelen $\{-ınça (<+ı [3.tş. iyelik eki]+n [zamir n'si]+ça [eşitlik hâli eki])\}$ ekinden (*yerince<yer-i-n-ce, gerekinçe<gerek-i-n-çe vb.*) analogi yoluyla fiillere geçmiş olabileceğini belirtir (Çağatay 2008: 374).

Ekin kullanımına¹ bakılırsa bu zarf-fiil ekinin Eski Türkçeden çağdaş Türk lehçelerine kadar özellikle iki işlevinin öne çıktığı görülür (Ergin, 1998: 341-342). Bunlardan ilki sınırlama (limitative) işlevidir. Eski Anadolu Türkçesinde sınırlama işlevi $\{-(G)X(n)CA\}$ eki ve $\{-(G)X(n)CA\}$ ekinin edatlı biçimleriyle yapıldığı hâlde Türkiye Türkçesinde sadece yönelme hâli eki almış $\{-(G)X(n)CA\}$ ekine ilgili edatların getirilmesiyle yapılmaktadır: $\{-XncAya kadar/dek/değın\}$. Bunun yanında bazı Türk lehçelerinde ve Türkiye Türkçesinin ağızlarında² $\{-(G)X(n)CA\}$ 'nın edatsız biçimi sınırlama işlevini sürdürmektedir. İkinci olarak ekin zaman bildirme (zamandaşlık) işlevi öne çıkmaktadır: $\{-dığı zaman, -dığı vakit, -dığında\}$. Ekin bu işlevi sınırlama işlevi gibi eskiden beri kullanılagelmıştır. Bugün hemen hemen tüm Türk

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Yüce, 1999: 57-65.

² Ayrıntılı bilgi için bk. Hünerli, 2010: 495-507.

lehçelerinde zaman bildirme işleviyle sıklıkla kullanılmaktadır. Bu temel iki işlevinin yanında ekin belli kullanımlarına özgü tali plandaki işlevleri (şart, sebep vb.) de bulunmaktadır³.

Gerçekte ise yukarıda ifade edilen iki temel işlevinden başka ekin tarihî süreç içerisinde kullanımlarında görülen ve gramer çalışmalarının çoğunda değinilmeyen veya göz ardı edilen bir işlevi daha bulunmaktadır. Bahsi geçen bu işlev, karşıtlık-kıyaslama bildirmediir. Türkiye Türkçesine {-acağına⁴, -acak/-acağı yerde, -maktansa} olarak aktarılan karşıtlık-kıyaslama işlevi, ekin diğer iki işlevi olan sınırlama ve zamandaşlık gibi sistematik olarak tarihî dönemlerden beri kullanıldığı görülmektedir. Fakat karşıtlık-kıyaslama işlevine sahip olan {- (G)XnCA} zarf-fiili, zamandaşlık ve sınırlama işlevlerinin yanında tedricen az kullanılmıştır. Bundan ötürü diğer iki işlev öne çıkmıştır. Dolayısıyla gramer çalışmalarının ve eser incelemelerinin birçoğunda karşıtlık-kıyaslama işlevindeki zarf-fiile anlam verilirken baskın olan bu iki işlev dikkate alınmıştır, yani bu iki işlevle irtibatlandırılmış ya da karıştırılmıştır. Bu konuya değinen az sayıdaki eserde ise bu işlev münferit bir kullanım gibi gösterilmiştir. Sonuç olarak verilen örnekler sadece o sahaya özgü ve sınırlı bir kullanımmış izlenimi uyandırmıştır: Eski Anadolu Türkçesi (Tiken, 2004: 145; Ediskun, 2007: 268-269), Çağatay Türkçesi (Eckmann, 2009: 109), Tarihî Türkmen Türkçesi (Söyegov, 1999: 444), Kırgız Türkçesi (Çengel, 2005: 312), Kazak Türkçesi (Tekin, 2006: 115), Özbek Türkçesi (Tolkun, 2009: 163), Nogay Türkçesi (Akbaba, 2009: 208), Yeni Uygur Türkçesi (Öztürk, 2010: 109-110) vd.

Oysaki {- (G)XnCA} zarf-fiilinin temel iki işlevi olan sınırlama ve zamandaşlığın yanında en az onlar kadar eski ve sistematik bir kullanıma sahip karşıtlık-kıyaslama işlevinin de bulunduğu apaçık görülmektedir. Dikkat çeken diğer bir nokta da, Türk lehçeleri içinde farklı bir konuma sahip olan Çuvaş Türkçesinde {- (G)X(n)CA} zarf-fiiline denk bir kullanım sergileyen {-iççen} zarf-fiilinin de tıpkı {- (G)X(n)CA} zarf-fiili gibi sınırlama işlevinden başka karşıtlık-mukayese işleviyle kullanılmasıdır (Durmuş, 2009:442-444).

Çuvaş Türkçesi

Vihida un bek **irterriççen** kay da kur pır-pır şirsıva! Şul şüreme pensiyizem şideymeşşi-ji, ara?

(Vakti öyle geçireceğine / geçirene kadar git de bir memleket gör! Gezini yapmaya aylığı yetmez mi ki sanki) [ÇŞB: s.444].

Mişkil kurza **puriniççen** viji purınam.

(Eziyet görüp yaşayacağına / yaşayana kadar aç yaşayayım) [ÇŞB: s.444].

³ Ayrıntılı bilgi için bk. Hünerli, 2012: 233-248.

⁴ Jean Deny de {- (y)ince} ekinin karşıtlık-kıyaslama işlevine değinir (Deny, 1941:956). Hatta Türkiye Türkçesinde karşıtlık-kıyaslama bildiren {-AcAğInA} ekinden hareketle {- (y)ince} ve {- (y)ecek} eklerini akraba olarak nitelendirmektedir (Deny, 1941:1028).

Karahanlı Türkçesinden itibaren hemen hemen tüm sahalarda karşıtlık-kıyaslama bildirme işleviyle de kullanılan $\{-(G)X(n)CA\}$ zarf-fiili, tarihî lehçelerde özellikle de Eski Anadolu Türkçesinde, mukayese ifadesine katkı sunan “*daha iyi, daha üstün*” anlamındaki “*yik/yig/yég*” sözcüğüyle birlikte görülmektedir.

Karahanlı Türkçesi

Öküz ağağı ***bolğınça***, buzağu başı bolsa yég [DLT C.I: s.59].

(*Öküz ayağı olacağına buzağı başı olmak daha iyidir*).

Eliğ ***tutğınça*** ot tut [DLT C.II: s.292].

(*Kefil olacağına; ateş tut*).

Kül ***ürkünçe*** köz ürse yik [DLT C.I: 337].

(*Küle üfleveceğine köze üflese yeğdir*).

Miñ eğgüg ağağımı ***tutğınça*** sen / Yağağını bir ök yolu tutğıl esen [KB: D3806].

(*Sen bin iyinin ayağına yapısacağına, bir defacık olsun, sağlamca kendi yakana yapış*).

Harezm Türkçesi

Yüsuf aydı: meni ***söwgünçe*** öz eriñni söwgil [RKE: 80r/5-6].

(*Yusuf söyledi: beni seveceğine kendi kocanı sev*).

Olar kabül kılmadılar, Mevlî ta‘âlāğa zārîlik kıla bağladı, qarındaşları aydı: du‘ā ve zārîlik ***kılğınça*** oğrılık kılmasañ nîkter erdi [RKE: 97v/6-8].

(*Onlar kabul etmediler, Allaha ağlayıp sızlamaya bağladı, kardeşleri dedi: Dua edeceğine ve ağlayacağına hırsızlık yapmasan daha iyiydi*).

Senin elgiñdeki mülkniñ kamuğı yél turur, anı ***mingünçe*** ma‘rifet merkebinî minseñ saña yağşırak erdi [RKE: 139r/18-19].

(*Senin elindeki mülkün tamamı yeldir, ona bineceğine marifet merkebine binsen sana [senin için] daha güzeldir*).

Éwüm içinde Şeytānı körmek sewüglügrek turur yastuk ***körginçe***, tép aytur erdi [NF: 318/8-9].

(*Evim[in] içinde Şeytanı görmek daha sevindiricidir yastık göreceğime, deyip söylerdi*).

Ey yārānlarım, ékki rek‘at namāz ĥalvatta ihlāş birle Tañrı üçün kılmakñız yağşırak turur yéti yüz ĥadış Peyğāambar ‘as ĥadışleridin yüksek isnād birle ***rivāyat kılğınça***, tédi [NF: 403/14-16].

(*Ey dostlarım iki rekat namaz tenhada samimiyetle Tanrı için kılmanız daha iyidir yeti yüz hadis Peygamber (as) hadislerinden sağlam kanıtlarla rivayet kılacağınıza, dedi*).

Yâ Kulada, Tañrı ağızını sindursın, bizim ıraysı kabılasıdın bizke uluđ bolsa, yağşı ermez mü kim ne kabılalık uluđ **bolđınça**? tedi [NF: 72/10-11].

(Ya Kulada, Tanrı dilini koparsın, bizim Kureys kabilesinden bize önder olsa, iyi değil mi ki hangi kabileli önder olacağına?).

Hüner körgil ‘ayıb **körđinçe** zinhâr / Çiçek tir bağka kirseñ almağıl ĥar [KHŞ: 2060].

(Hüner gör ayıp göreceğine çiçek der bağa girsen de asla alma diken).

Eski Anadolu Türkçesi

Günde biñ **ölince** bir kez öleyim / Bir ne olur bir ölümdür intizâr [VG: 1566].

Nefs **ölünce** hevâsı ölse yig / Hasta olunca devâsı olsa yig [MUM: 992].

Ten-perest **olunca** böyle bî-temîz / Büt-perest olsañ delim yig iy ‘azîz [MT:3177].

İçse yigdür zehr-i kâtil câm-ıla / Şekkeri halva **yapınca** ‘âm-ıla [MT: 2813].

Koca kim yohsul ola oldur işi / Ölse yigdür eyle **olınca** kişi [Gar: 3886].

Kişi kim kişinün kahrın **çekince** / Gidüp görünmemek yigdür nazardan [YED: 263/2].

Yârdan ayru **olunca** asılup ölmek yigdür / ‘Âşık kendü biragur boynına urganımı [YED: 398/2].

Ĥayâtı n’iderem ben yardan ayru / Yok olmak yig **olunca** yardan ayru [Işk: 6975].

Medâyin taĥtına **olunca** sultan / Olayın dilberüm bâbında derbân [ŞHŞ: 1755].

Olacag iş kişiye olsa yigdür / Zene maglûb **olunca** ölse yigdür [ARHŞ: 3620].

Yig ola terkinin urmak başumuñ / Yavuzluğın **görince** yoldaşumuñ [HUN: 5136].

Yigitler-ile yerinde şöĥbet étmek yigdür, yer degül yerde pirlere-ile **şoĥbet édince** [ŞSKT: 48/11-12].

Elüñ ile virmek yig anla kelâm / Yinilmekden **ölince** mâlüñ tamâm [MUN: 2612].

Çağatay Türkçesi

Zâhida, **bérgüçe** pend eyle özün terk-i riyâ. [ÇEK: s.109].

(Ey zahit, nasihat verinceye (kadar) [vereceğine] kendin iki yüzlülüğü terk et)

Bu sözlâr **digünçü** aqız kanımız [TTS: s.237].

(Bu sözleri diyeceğine, kanımızı akıt)

Birgüçü pând äylä özün târk-i riya [TTS: s.237].

(Bu sözleri söyleyeceğine, riyayı terk et)

Klasik Osmanlı Türkçesi

Çekince hasret-ile intizârı / Sefer it kıl teferrüc her diyârı [VA: 1217].

Tarihî Azeri Türkçesi

- İçince süciyi sanemâ bizüm ile fâş / Halvetde yig imiş kanımı içsen **içince** [KBD: 721/3]
- Sarp yorır-iken kazılık ata nâmerd yigit bine bilmez, **bininçe** binmese yig [DK: D3/4-5].
- At yimeyen acı otlar **bitinçe** bitmese yig [DK: D4/7-8].
- Adam içmez acı şular **şızınça** şızmasa yig [DK: D4/8-9]
- Hicrimə qatlan **deyinçə**, tiği çək öldür mənə / Həq rızasıçün ki, bu eyni-ədalətdır mana [Kiş: s.15].
- Yanında, ey güli-novrəs, çü birdür bülbülü kərkəs / **Çəkinçə** cövri hər nakəs, gedəlim bari şəhrindən [Kiş: s.86]
- Dağ-ı hicrân ile yanmaqdan siger kan olsa yeg / Mülk-i dil gam menzili **olunca** virân olsa yeg [FTD: 155/1].
- SİNEME peykânunu gönder gönül def'ine kim / SİNEDƏ sŭzan gönül olunca peykân olsa yeg [FTD: 155/3].
- Bu yanlıg **tüşgücə** canandın ayru / Olaydum kaşki bən candın ayru [MehE: s. 175].
- Hacı Bayram kimi qan içənə, camaatın dərisini soyana nökrçilik **edincə** öz işinə qulluq edərsən [AHSE cI: s.304].
- O gülləni köpəyə **vurunca** mənəm bircə oğlumun üreyinə vuraydın! [AHSE cII: s.74].
- Boş boş **damışınca**, get özünə peşə tap [AHSE cI: s.128].
- Dəxi nə eyləmək, çünki Tarverdi çarəsiz xahiş edir, onun sözü **sınunca**, düşmənin boynu sınınsın [MFAE cI: s.78].
- İnsan **oluncan** at olaydı adam, heç olmasaydı nə olurdu [NBV: s.52].
- Məsələn, Məcnun elədiyi qələti **oxuduncan** elmi-coğrafiya kitabını oxusaq, həmi yazıb-oxumağı öyrənnik [NBV: s.410].

Çağdaş Azeri Türkçesi

- Sizin bu halınızı, daha doğrusu Türkiyənin bu fəlakətini **görünçə**, ölsə idim daha gözəl idi [CCSE cII: s.166].
- Murdar şapkaları başına **qoyunca** gəl gül kimi dükanimizdə otur, alış-veriş elə.[YVÇE cIII: s.31]
- Sarala-sarala **yaşayınca** ölmək yahşıdır [GAY: s.144].

Tarihî Türkmen Türkçesi

- Yigide oğul devletdür / Māl **qalınça** zuryāt qalsun [MAD: 45/15-16].
- Barınça** pis zār bolup / Yatsañ yeg bīmār bolup [MAD:16/13-14].
- Bir bī-devlet ile beg **bolınça** / Devletliniñ kapusına kŭl bolgın [MAD: 22/1-2].
- Bed-aşıl beg kulluğında **durınça** / Aşlı begiñ sâyesinde kŭl bolgın [MAD: 22/3-4].

Sahabalar sordı, berdi övüdi / Sen **ölinçeñ** bizler ölseydik diydi [Mag: s.119].

Gezseñ dünyä yüzünde, devam täze-ter gezgin / Kırk yıl maya **gezinçäñ**, bütün bir yıl ner gezgin [Moln: s.304].

Gagavuz Türkçesi

Ondan laf **çıkınca**, varmış kolayı canın taa tez çıksın [GDG: s.71].

Tatar Türkçesi

Yöz sum akçañ **bulğançı**, yöz dustıñ bulsın [STLY: s.259].

(Yüz altın liran olacağına, yüz dostun olsun)

Kırım Tatar Türkçesi

Mında çürip **qalğance** alıp barayıq, şu halq da sebeplensin [KTZF: s.88].

(Burda çürüyüp kalmaktansa alıp götürelim, şu insanlar da sebeplensin)

Menim balama **tiygence**, barıp ögey anañnın artından qaravulla. O tapqanını qızına tuqıştırta. [KTZF: s.88].

(Benim çocuğuma dokunmaktansa, gidip üvey anneni gözetle. O bulduğunu kızının eline sıkıştırıyor).

Başkurt Türkçesi

Serep, tuzan **bulğansı** / Yelgä osop **tuzğansı** / Mögözömdä qaqlarımın [KTŞZ: s.138].

(Çürüyüp toz olmaktansa, yele savrulup tozmaktansa, boynuzumda kuruturum).

Nogay Türkçesi:

Azbar azbar mal **bolğança**, awıl-awılda dos bolsın [NTG: s.208].

(Avlu dolusu hayvan olacağına, köy köy dost olsun).

Aqşasız bazarğa **barğança** kebinsiz körge kir [NTG: 208].

(Parasız pazara gitmektense, kefensiz mezara gir).

Kazak Türkçesi

Ötiriktin otına **örtengense**, araqqa küygenim artıq [KTSZ: s.115].

(Yalanın ateşinde yanacağıma rakıyla yanmak daha iyi).

Büytip qor **étkenşe** jaratpasañ étti [KTSZ: s.115].

(Böyle zararlı kılacağına yaratmasaydın ya!).

Kelgenşe qayıp qatınday.. [KTSZ: s.115].

(Kadın gibi geri dönmetense).

Qazınaga **barğança**, elde qalganı täwir de... [KTSZ: s.115].

(Hazineye *gitmektense* halkta kalması daha iyi...).

Karakalpak Türkçesi

Bul iytti *sabağança* mağan sat [KY: s.472].

(Bu köpeğe *yuracağına* bana sat).

Kırgız Türkçesi

Catı *ölgüçö* atıp öl [KTŞZ: s.112].

(Yatıp *ölmektense* atıp [savaşıp] öl)

Çın, beker *cürgönçö* beker işte deyt [KTG: s.312].

(Doğru, boşuna *dolaşuncaya kadar* [dolaşacağına] boşuna çalış, diyor).

Üydö beker *oturğança* kitep oku! [KTG: s.312].

(Evde boş boş *oturuncaya kadar* [oturacağına] kitap oku).

Özbek Türkçesi

...sengä äzâr *bergünçä* emäkläb ketmäymänmi! [ÖF: s.163].

(...sana eziyet *vermektense* emekleyerek de olsa gitmez miyim?).

Kiring bu yâqdän, begänä ädämdäy *turgünçä*! [ÖF: s.162].

(Yabancı biri gibi *duracağınıza*, bu taraftan girin!).

Yeni Uygur Türkçesi

Égiz karıgayğa *yetkünçe* / Meyli yokka *tekkünçe* / Ölüp ketse bolmamdu / Şu derdlerni *tartkunçe* [YUT: s.110].

(Yüce çamlara *yeteceğine*, meyli yoka *düşeceğine*, ölüp gitse olmaz mı, bu dertleri *cekeceğine*).

Altay Türkçesi

Köp bolup çöp *bolğonço* / As bolup çoñ bolzın [KTŞZ: s.153].

(Çok olup çöp *olacağına*, az olup iyi olsun).

Tuudıy koozo *bolğonço* / Ayakça üren bolzan [KTŞZ: s.153].

(Dağ gibi kesmik *olacağına*, tabak kadar tane olsun).

Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta da $\{-(G)X(n)CA\}$ eki ile organik bir bağı olan $\{-IcAk\}$ zarf-fiilinin tıpkı $\{-(G)X(n)CA\}$ ekinde olduğu gibi sınırlama ve zamandaşlık işlevlerinden başka karşıtlık-kıyaslama işlevine sahip olmasıdır. $\{-IcAk\}$ ekinin karşıtlık-kıyaslama $\{-acağına, -acak yerde, -maktansa\}$ işlevi Eski Anadolu Türkçesine ait şu iki örnekte tanıklanmaktadır.

Gerçi dirler mâl u zer çok olsa yig / İssı nâ-kes *olcağ* yok olsa yig [İsk:2087].

‘Āşıkı kıldı beni uş igledüm / Kāşki yüzini **göriccek** öleydüm [ŞYZ:455].

Özetle; $\{-(G)X(n)CA\}$ zarf-fiili, hâlen pek çok fonetik varyantıyla ve işleviyle çağdaş lehçelerde kullanılmaktadır. Bu işlevleri arasında özellikle “zamandaşlık” ve “sınırlama” öne çıkmaktadır. Fakat bu zarf-fiil ekinin ihmal edilmiş veya dikkate alınmamış; dikkate alınsa da yeterince üzerinde durulmamış bir işlevi daha bulunmaktadır. Karşıtlık-kıyaslama işlevi olarak da adlandırılan bu işlev, gerçekte $\{-(G)X(n)CA\}$ zarf-fiilinin diğer iki işlevi gibi sistematik bir biçimde çağdaş lehçelere kadar kullanılagelmiştir.

Kısaltmalar

AHSE	:	Əbdürrəhim Bəy Haqverdiyev Seçilmiş Əsərləri I-II. Cilt
ARHŞ	:	Husrev ü Şîrîn (Ahmed Rıdvan)
CCSE	:	Cəfer Cabbarlı Əsərləri I-II-III-IV. Cilt
ÇEK	:	Çağatayca El Kitabı
ÇŞB	:	Çuvaşcanın Şekil Bilgisi
DK	:	Dedem Korkut
DLT	:	Dîvânü Lûgati't- Türk
FTD	:	Fuzuli Türkçe Divanı
Gar	:	Garib-nâme
GAY	:	Grammatika Azerbaydjanskogo Yazıka
GDG	:	Gülümsemää Diyl Güna
HUN	:	Hurşîd-nâme
Işk	:	Işk-nâme
İsk	:	İskender-nâme (Ahmedî)
KB	:	Kutadgu Bilig
KBD	:	Kadı Burhaneddin Divanı
KHŞ	:	Kutb'un Husrev ü Şîrîn'i
Kiş	:	Kişvəri Əsərləri (Divanı)
KTG	:	Kırgız Türkçesi Grameri
KTSZ	:	Kazak Türkçesinde Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiiller
KTŞZ	:	Kuzey (Kıpçak) Grubu Türk Şivelerinde Zarf-Fiiller
KTZF	:	Kırım Türkçesinde Zarf-Fiiller
KY	:	Karakalpakskiy Yazık
MAD	:	Mahdumkulu Divanı
Mag	:	Magrupı
MehE	:	Məhəmməd Əmani Əsərləri (Divanı)

MFAE	:	Mirzə Fətəli Axundzadə Əsərləri I-II-III. Cilt
Moln	:	Mollanepes
MT	:	Mantıku't-Tayr (Gülşehrî)
MUM	:	Mu'îni'nin Mesnevî-i Murâdiyyesi
MUN	:	Murâd-nâme
NBV	:	Nəcəf Bəy Vəzirov Əsərləri
NF	:	Nehcü'l- Ferâdis
NTG	:	Nogay Türkçesi Grameri
ÖF	:	Özbekçede Fiilimsiler
RKE	:	Rabgûzî Kısasü'l-Enbiyâ
STLY	:	Sovremenniy Tatarskiy Literaturniy Yazık
ŞHŞ	:	Husrev ü Şîrîn (Şeyhî)
ŞSKT	:	Şeyhoğlu Sadrüddin'in Kabus-nâme Tercümesi
ŞYZ	:	Yûsuf u Zelihâ (Şeyyâd Hamza)
TTŞ	:	Tarihî Türk Şiveleri
VA	:	Vamık u Azrâ (Manisalı Cami'î)
VG	:	Varka ve Gülşah (Yûsuf-ı Meddâh)
YED	:	Yûnus Emre Divanı
YUT	:	Yeni Uygur Türkçesi Grameri

Kaynaklar

- AKBABA, D. E. (2009). *Nogay Türkçesi Grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- ALYILMAZ, C. (1994). *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları.
- ARAT, R. R. (1988). *Kutadgu Bilig II (Çeviri)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- (1999). *Kutadgu Bilig I (Metin)*. Ankara: TDK Yayınları.
- ATA, A. (1997). *Nâsirü'd-dîn Bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî Kısasü'l-Enbiyâ I (Giriş-Metin-Tıpkıbasım)*. Ankara: TDK Yayınları.
- ATALAY, B. (2006). *Divanü Lûgat-it Türk (Çeviri-Dizin) - Kâşgarlı Mahmud, C.: I-II*, Ankara: TDK Yayınları.
- AYAN, H. (1979). *Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Feraşâd) - Şeyhoğlu Mustafa*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

- BASKAKOV, N. A. (1952). *Karakalpakskiy Yazık (Karakalpak Dili)*. Moskva: Nauka.
- BODROGLIGETI, A. J. E. (2001). *A Grammar of Chagatay*, Muenchen: Lincom Europa.
- ÇAĞAL, E. (2007). *Kırım Türkçesinde Zarf-Füller*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇAĞATAY, S. (2008). Eski Osmanlıca'da Fiil Müştakları I-II-III, *Prof. Dr. Saadet Çağatay'ın Yayımlanmış Tüm Makaleleri*, (hızl. Aysu Ata), C.: 1. İstanbul: Ayaz Tahir Türkistan İdil- Ural Vakfı, s. 322-383.
- ÇENGEL, H. K. (2005). *Kırgız Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- CEYHAN, Â. (1997). *Bedr-i Dilşad'ın Murâdnâmesi I-II*. Ankara: MEB Yayınları.
- DEMİRBİLEK, S. (2000). *Ahmedi'nin İskendernâme Adlı Eseri Üzerinde İnceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne
- DENY, J. (1941). *Türk Dili Grameri*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- DOĞAN, E. (2011). *Şeyhoğlu Sadrüddin'in Kabus-nâme Tercümesi*. İstanbul: Mavi Yayıncılık.
- DURMUŞ, O. (2009). *Çuvaşçanın Şekil Bilgisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- ECE, S. (2002). *Manisalı Camii'nin Vamık u Azra Mesnevisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum.
- ECKMANN, J. (1998). *Çağatayca, Tarihi Türk Şiveleri* (hızl. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 211-245.
- (2003). *Çağatayca El Kitabı* (hızl. Günay Karaağaç). Ankara: Akçağ Yayınları.
- (2004). *Nehcü'l-Ferâdis*. (Yayımlayan: Semih Tezcan- Hamza Zülfikar), Ankara: TDK Yayınları.
- EDİSKUN, H. (2007). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ELİYEV, V. (1989). *Azerbaycan Dilinde Fe'li Bağlama*. Bakı: V. İ. Lenin Adına APİ-NİN Neşri.

- ERGİN, M. (1980). *Kadı Burhaneddin Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- (1998). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım-Yayım-Tanıtım.
- (2008). *Dede Korkut Kitabı I*, Ankara: TDK Yayınları.
- GABAIN, A. V. (1945). *Özbekische Grammatik*. Leipzig und Wien: Otto Harrassowitz.
- HACIEMİNOĞLU, N. (2000). *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- HÜNERLİ, B. (2010). Doğu Trakya Ağızlarında Arkaik Olarak Kullanılan Sınırlama İşlevindeki {-y}XncA} Zarf-fiil Eki. *Turkish Studies*, 5/1 Winter, 495-507.
- (2012). *Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde Zarf-Fiiller*, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- HÜSEYNOĞLU, T. (2005). *Yusif Vəzir Çəmənəmli Əsərləri*. C: III, Bakı: Avrasiya Press.
- KONONOV, A. N. (2001). *Grammatika Sovremennogo Turetskogo Literaturnogo Yazıka*. İstanbul: Multilingual.
- KÖKTEKİN, K. (2007). *Varka ve Gülşah - Yûsuf-ı Meddâh*. Ankara: TDK Yayınları.
- KÖSÄ, M. (1996). *Gülümsemää Diyl Güna*. (Yayınevi ve Yayın yeri yok)
- KURBATOV, H. R.- MAHMUTOVA, L. T.- SMOLYAKOVA, L.P.- TENİŞEV, E.R. (1969). *Sovremenniy Tatarskiy Literaturniy Yazık*. Moskva: Nauka.
- QƏHRƏMANOV, C. (2004). *Kişvəri Əsərləri*. Bakı: Şərq-Qərb.
- MƏMMƏDOV, K. (2005). *Əbdürrəhim Bəy Haqverdiyev Seçilmiş Əsərləri*. C: I-II, Bakı: Lider Nəşriyyat.
- MƏMMƏDOVA, D. (2005). *Nəcəf Bəy Vəzirov Əsərləri*. Bakı: Şərq-Qərb.
- MƏMMƏDOV, N. (2005). *Mirzə Fətəli Axundzadə Əsərləri*. C: I, Bakı: Şərq-Qərb.
- NASKALİ, E. G. - SAĞOL, G. (1995). *18.- 19. Yüzyıl Türkmen Şiiri Antolojisi*. İstanbul: Yesevî Yayıncılık.
- RÜSTƏMLİ, A. (hızl.) (2005). *Cəfər Cabbarlı Əsərləri*. C: II, Bakı: Şərq-Qərb.
- ÖZTÜRK, R. (2010). *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- SƏFƏRLİ, Ə. (2005). *Məhəmməd Əmani Əsərləri*. Bakı: Şərq-Qərb.

- SÖYEGOV, M. (1981). *Türki Dilleriñ Günorta- Günbatır Toparında Hal İşlikler*. Aşgabat: İlim.
- (Gen. Red), (1999). *Türkmen Diliniñ Gramatikasy*. Aşgabat: Ruh Neşriyatı.
- ŞİRALİYEV, M. - SEVORTYAN, E. V. (1971). *Grammatika Azerbaydjanskogo Yazıka*. Bakı: Elm.
- TARLAN, A. N. (2005). *Fuzûlî Divanı Şerhi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- TATÇI, M. (2008). *Yûnus Emre Dîvân- Risâletü'n- Nushiyye*. İstanbul: H Yayınları.
- TAVUKÇU, O. K. (2000). *Hüsrev ü Şirin - Ahmed Rıdvân*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum.
- TEKİN, A. (2006). *Kazak Türkçesinde Sıfat-Fiiller ve Zarf-Fiiller*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- TİKEN, K. (2004). *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller*. Ankara: TDK Yayınları.
- TİMURTAŞ, F. K. (1963). *Şeyhî'nin Husrev ü Şirin'i*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- TOLKUN, S. (2009). *Özbekçede Fiilimsiler*. İstanbul: Dijital Sanat Yayıncılık.
- YAVUZ, K. (2000). *Garib-nâme - Âşık Paşa*, C: I/1- I/2- II/1- II/2. Ankara: TDK Yayınları.
- (2007). *Mu'îni'nin Mesnevî-i Murâdiyye'si Mesnevî Tercüme ve Şerhi*. C: I-II, Konya: Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- (2007). *Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme)*. C: I-II, Ankara: Kırşehir Valiliği Yayınları.
- YILDIZ, O. (2008). *Yûsuf u Zelîhâ - Şeyyâd Hamza*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- YILMAZ, H. (2005). *Mağdumkulu Divanı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILMAZ, H. (1998). *Kuzey (Kıpçak) Grubu Türk Şivelerinde Zarf-Fiiller*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

YÜCE, N. (1999). *Gerundien im Türkischen: Eine Morphologische und Syntaktische Untersuchung*. İstanbul: Simurg.

YÜKSEL, S. (1965). *Işk-nâme – Mehmed*. Ankara: DTCF Yayınları.